

Recentný výskyt smldníka lekárskeho (*Peucedanum officinale*) na Slovensku

Current occurrence of Hog's Fennel (*Peucedanum officinale*) in Slovakia

PAVOL ELIÁŠ ml.¹, ALEXANDER FEHÉR², DANIEL DÍTĚ^{3,4} & RÓBERT ŠUVADA⁵

¹Katedra botaniky FAPZ, Slovenská poľnohospodárska univerzita, Tr. A. Hlinku 2, 949 76 Nitra, pelias@afnet.uniag.sk

²Katedra trvalo udržateľného rozvoja FEŠRR, Slovenská poľnohospodárska univerzita, Mariánska 10, 949 76 Nitra, Alexander.Feher@uniag.sk

³Botanický ústav SAV, Dúbravská cesta 9, 845 23, Bratislava, daniel.dite@savba.sk

⁴Inštitút biológie a geológie, Univerzita Mateja Bela, Tajovského 40, 974 01 Banská Bystrica

⁵Správa Národného parku Slovenský kras, Hámosiho 188, 049 51, Brzotín, Robert.Suvada@sopsr.sk

Abstract: The occurrence of missing species *Peucedanum officinale* (*Apiaceae*) was discovered in the Kamenínske slanisko Nature Reserve near the village of Kamenín (the Danube Lowland) in 2008. The species was growing in subsaline association *Peucedano officinalis-Asteretum sedifolii*. This community was not confirmed from Slovakia to this time. The phytosociological relevé contains 8 vascular plant species. Origin of *Peucedanum officinale* on locality as well as species composition of the association are discussed.

Keywords: *Apiaceae*, endangered species, the Danube Lowland, Slovakia.

Úvod

Smldník lekársky je trváca, holá, asi 60–150 cm vysoká bylina z čeľade *Apiaceae*. Je charakteristický 3–5-krát trojpočetne perovito strihanými listami s čiarkovitými segmentikmi a vyčnievajúcou hlavnou žilou. Dvojnažky sú elipsoidné až podlhovasto obrátene vajcovité, 5–10 mm dlhé a 3–5 mm široké, na bokoch široko krídlaté, žltkasté, hladké (Hlavaček et al. 1984, Dostál 1991). Hybridizácia s iným druhmi rodu zatiaľ nebola udávaná, ale nedá sa vylúčiť (Randall & Thornton 1996).

Druh je považovaný za cennú liečivú rastlinu. Používa sa sušený koreň slúžiaci ako analgetikum, preháňadlo, močopudný a potopudný prostriedok, prostriedok na katary horných dýchacích ciest a na stimuláciu menštruácie (Uphof 1959, Launert 1981). Pre zaujímavosť môžeme uviesť, že aj u nás Juraj Fándly už v r. 1793 zaradil tento druh medzi liečivé rastliny (Fándly 1978), ale v 20. storočí sa jeho využívanie v ľudovom liečiteľstve obyvateľov Podunajskej nížiny už nepotvrdilo (porov. Danter 1994).

Smldník lekársky je európsky druh, areál siaha od Britských ostrovov, cez Portugalsko, Francúzsko a južné Nemecko po Balkán a stredné Rusko (Hegi 1975). V strednej Európe sa v súčasnosti vyskytuje roztratené až zriedkavo, najviac lokalít sa uvádza z Maďarska (Soó 1966, Fischer et al. 2005). Osídľuje

slané lúky a pasienky, krovinaté stráne a svetlé lesy v nížinách (Hlavaček et al. 1984) ako súčasť rastlinných spoločenstiev zväzov *Arrhenatherion*, *Festucion valesiaceae*, *Festucion pseudovinae*, *Fraxino pannonicarum-Ulmetum*, *Peucedano officinalis-Asterion sedifolii* a *Prunio fruticosae* (Dostál 1991, Soó 1966, Borhidi 2003). Stav hladiny podzemnej vody síce môže byť pre výskyt tohto druhu dôležitý, ale podľa niektorých autorov viac rozhodujú jej kvalitatívne ukazovatele (porov. Randall & Thorton 1996), napr. čiastočná až úplná absencia solí do hĺbky až 1 m (Molnár 2003, Molnár & Borhidi 2003). Zle znáša spásanie hovädzím dobytkom a s ním spojené udupávanie porastu a údajne lepšie regeneruje po kosení (Rapaics 1930, Tóth 2005).

Rozšírenie smlďníka lekárského na Slovensku spracovali Hlavaček et al. (1984). Uvádzajú, že druh sa vyskytuje veľmi vzácnne len v Panónskej oblasti vo fyto geografických okresoch Záhorská nížina a Východoslovenská nížina. Keďže sa ho dlhšiu dobu nepodarilo potvrdiť Feráková et al. (2001) v aktualizovanom Červenom zozname zaradili taxón do kategórie pravdepodobne vyhynutých druhov flóry Slovenska (EX?).

Metodika

Fyto geografické členenie je podľa Futáka (1980). Nomenklatúra taxónov je zhodná so Zoznamom papraďorastov a semenných rastlín (Marhold et al. 1998), nomenklatúra syntaxónov je podľa práce Molnár & Borhidi (2003). Fyto ceno logický zápis bol snímokovaný použitím upravenej Braun-Blanquetovej stupnice abundancie a dominancie (Barkman et al. 1964). Názvy katastrálnych území a miestne názvy lokalít uvádzame podľa mapy VKÚ Harmanec (Burda – Ipeľská pahorkatina 1996), nekodifikované miestne názvy sú uvedené v úvodzovkách. V zápise uvádzame číslo poľa stredo európskej mapovacej siete (Jasičová & Zahradníková 1976).

Výsledky a diskusia

Pri prieskume halofytnej vegetácie v okolí Kamenína a Kamenného Mostu sme v auguste 2008 zaznamenali výskyt jediného jedinca tohto nezvestného druhu našej flóry. Lokalitu sme podrobne preskúmali, ďalšie rastliny sa nám však už nepodarilo objaviť (rezervácia je však rozsiahla a nie je vylúčený výskyt druhu i v inej časti). Lokalita sa nachádza na juhovýchodnom okraji Národnej prírodnej rezervácie (NPR) Kamenínske slanisko, v tesnej blízkosti poľí. Čo sa týka výskytu druhu *Peucedanum officinale* na Podunajskej nížine či priamo na uvedenej, v minulosti i v súčasnosti často navštevovanej a pomerne dobre preskúmanej lokalite, nepodarilo sa nám pri štúdiu nájsť žiadne relevantné literárne údaje (napr. Feichtinger 1899, Krist 1940, Holubičková & Kropáčová 1956, Krippelová 1965, Vicherek 1973, Hlavaček et al. 1984, Svobodová & Řehořek 1985, Svobodová & Řehořek 1988, Svobodová & Řehořek 1992,

David 1996, Sádovský 2004). Jedna bližšie nešpecifikovaná lokalita je uvedená na mape rozšírenia druhu zo začiatku 20. storočia, a to na sever od Štúrova (Rapaics 1930).

Pôvod druhu *Peucedanum officinale* na Kamenínskom slanisku nemožno jednoznačne vysvetliť. Možnosť, že by bol druh prehliadaný sa nám zdá nepravdepodobná, skôr predpokladáme pravdepodobný prísun diaspór z Maďarska. V minulosti rástol veľmi blízko slovenských hraníc južne od Ostrihomu na ostrove Körtvélyes-sziget (Feichtinger 1899), ale neskôr sa ho už nepodarilo potvrdiť a pravdepodobne tu vyhynul (Barina 2003). V súčasnosti sa stále vyskytuje napr. v okolí Sopronu (Keszéi 2000, G. Király in verb.), v oblasti Jász-ságu bol jeho výskyt údajne masový (Moesz 1940) a najbližšie bol zistený v pahorkatinnej oblasti pri Gödöllő (Tóth 2005). Tu sa tiež ponúka paralela s výskytom iného subhalofytného druhu v tejto rezervácii – *Iris spuria* (kosatec pochybný). Zmienky o jeho výskyte z tohto územia sú takisto mladšieho pôvodu, prvé literárne a herbárové údaje sa objavujú až na začiatku 50-tych rokov (Vágenknecht 1993, Sádovský & Eliáš ml. 2003). Výskyt smldníka lekárskeho i kosatca pochybného v NPR by tak mohol súvisieť so sukcesiou a degradáciou halofytných spoločenstiev Kamenínskeho slaniska po poškodení vodného režimu reguláciou Hrona. Typické spoločenstvá obligátnych halofytov sa postupne v dôsledku odsolovania zmenili na subhalofytné až lúčne spoločenstvá a ich plošný výskyt sa výrazne redukoval alebo v niektorých prípadoch i zanikol (David 1996, Dítě & Pukajová 2004, Dítě et al. 2008). Postupne sa menilo aj využívanie územia, podľa historických údajov časť súčasných kamenínskych lúk bola zarastená trstou alebo bola zoraná (napr. lokalita „Nagy-Patácsi-dűlő“, porovn. Nagy 1988). O ešte starších zásahoch do krajiny a tiež do reliéfu svedčí vysoká koncentrácia archeologických lokalít v k. ú. Kamenín, vrátane unikátu tzv. spečeného valu (vyvýšená terénna vlna spolu s priekopou, lokálne zvanou „Pogány-árok“), ktorý medzi slaniskom a riekou Hron tvoril súčasť rímskeho obranného systému zo 4. storočia a ktorého pôvodná výška dosahovala až 6 m (Cheben 1981, Fusek 1989, Blažová et al. 2000, Dvořák 2003). Bola to umelá bariéra, ktorá pol druhu tisícročia oddeľovala kamenínske lúky od pravidelne zaplavovaného inundačného územia Hrona. Nepriama nadväznosť týchto lúk na blízky vodný tok nebola doposiaľ predmetom štúdií brehových porastov dolného toku Hrona (napr. Šomšák 1972).

Vegetačné pomery porastu s *Peucedanum officinale* dokumentuje nasledujúci fytoecenologický zápis:

Zápis č. 1: Kamenín, NPR Kamenínske slanisko, jv. okraj, 8177b, plocha 16 m², celková pokryvnosť 95%, 20. 8. 2008, P. Eliáš ml. & A. Fehér.

E₁: *Galatella punctata* 4, *Elytrigia repens* 2a, *Allium vineale* 1, *Iris spuria* 1, *Limonium gmelinii* subsp. *hungaricum* 1, *Peucedanum officinale* 1, *Cruciata laevipes* +, *Festuca rupicola* r.

Vegetácia zodpovedá asociácii *Peucedano officinalis*-*Asteretum sedifolii* Soó 1947 corr. Borhidi 1996, ktorá na území Slovenska doteraz nebola zaznamenaná (pozri napr. Vicherek 1973, Grulich & Feráková 1999, Stanová & Valachovič 2002), hoci o možnosti jej prítomnosti bez *Peucedanum officinale* sa uvažovalo (Fehér 2007, bez zápisov). V minulosti bol tento syntaxón považovaný najmä za vysokobylinné spoločenstvo čistín slaniskových dubín (Varga et al. 1999, Borhidi 2003, u nás napr. Michalko et al. 1986), neskôr bola potvrdená jeho úplná nezávislosť od mozaiky lesných porastov (napr. Molnár 2003, Molnár & Borhidi 2003).

Podľa Borhidiho (Borhidi 2003) je táto asociácia charakteristická výskytom dominánt *Galatella punctata* (syn. *Aster sedifolius*) a *Peucedanum officinale*, ktoré dopĺňajú druhy ako *Artemisia pontica*, *A. santonicum*, *Limonium gmelinii* subsp. *hungaricum*, *Iris spuria*, *Scorzonera cana*, *Ranunculus pedatus* a pod. Na lokalitách s nižším zasolením a vyšším obsahom spraše v pôdnom horizonte prístupujú i druhy *Elytrigia intermedia*, *E. repens*, *Festuca rupicola*, *Filipendula vulgaris*, *Fragaria viridis*, *Galium verum* atď. V mnohých prípadoch je však počas sukcesie druh *Peucedanum officinale* nahrádzaný druhom *Galatella punctata* (Baranyi et al. 2006), čo by zodpovedalo aj vývoju porastov s dominanciou hviezdovca bodkovaného na Kamenínskom slanisku. Molnár (1997) rozlišuje štyri typy tohto spoločenstva, pričom kamenínsky porast môžeme považovať za vysychajúci degradovaný typ (pri ďalšom vysychaní potom môžeme očakávať dominanciu druhov ako napr. *Festuca pseudovina* a *Artemisia santonicum*) alebo hodnotiť ako druhotný porast, v ktorom bol na iných lokalitách zaznamenaný takýto sled nástupu charakteristických taxónov: *Alopecurus pratensis* (neskôr môže byť aj dominantný), *Limonium gmelinii*, *Artemisia santonicum*, *Galatella punctata* a napokon druh *Peucedanum officinale* ako posledný. Podľa citovaného autora v takýchto typoch porastov chýbajú napr. *Iris spuria* a *Crinitina linosyris* (v Kameníne je prvý uvedený druh relatívne vzácny a druhý chýba). Druhy *Peucedanum officinale* a *Galatella punctata* sú v kombinácii s ďalšími taxónmi považované za indikátory druhotných slanísk (Molnár 1999, 2003, Molnár & Borhidi 2003) a samotný taxón *Peucedanum officinale* údajne ešte nebol zistený na primárnom slanisku (Molnár 2007).

Pod'akovanie

Cenné poznámky k výskytu *Peucedanum officinale* v Maďarsku nám poskytli Z. Barina a L. Somlayi, za čo im ďakujeme. Výskum bol podporený grantovými projektmi Grantovej agentúry Ministerstva školstva VEGA č. 1/0672/08 a 2/0030/09.

Literatúra

- Baranyi, T., Korompai, T., Józsa, Á. Cs. & Kozma, P. 2006. *Gortyna borelii lunata* (Freyer, 1838). In Varga, Z. (ed.). *Natura 2000 fajok kutatása I. – Natura 2000 species*. 133 p.
- Barina, Z. 2003. Adatok az esztergomi Duna-ártér flórájához. *Kitaibelia* 1: 55–63.
- Barkman, J. J., Doing, H. & Segal, S. 1964. Kritische Bemerkungen und Vorschläge zur quantitativen Vegetationsanalyse. *Acta Bot. Neerl.* 13: 394–419.
- Blažová, E., Kuzma, I. & Rajtár, J. 2000. Letecký prieskum na Slovensku. In Cheben, I. & Vlkolinská, I. (eds), *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1998*. AÚ SAV, Nitra. p. 36–46.
- Borhidi, A. 2003. Magyarország növényártusulásai. Akadémiai Kiadó, Budapest. 610 p.
- Burda – Ipeľská pahorkatina. 1996. 1. vyd. VKÚ Harmanec, Harmanec. Edícia letných turistických máp 1 : 50 000.
- Danter, I. 1994. Népi gyógyítás a Kisalföld északi részén. *Népismereti Könyvtár* 5. *Lilium Aurum* a Szlovákiai Magyar Néprajzi Társaság, Komárom a Dunaszerdahely. 216 p.
- David, S. 1996. Současný stav vegetace NPR Kameninské slanisko. *Chrán. Úz. Slov.* 30: 21–23.
- Dítě, D., Eliáš, P. jun. & Sádovský, M. 2008. *Camphorosmetum annuae* Rapaics ex Soó 1933 – vanishing plant community of saline habitats in Slovakia. *Thaiszia – J. Bot.* 18: 9–20.
- Dítě, D. & Pukajová, D. 2004: *Triglochin maritima* L., ohrozený druh flóry Slovenska. *Bull. Slov. Bot. Spoločn.* 26: 91–103.
- Dostál, J. 1950. Květena ČSR. *Prír. nakl., Praha.* 2 269 p.
- Dostál, J. 1991. Veľký kľúč na určovanie vyšších rastlín I. SPN, Bratislava. 1 567 p.
- Dvořák, P. 2003. Stopy dávnej minulosti 2. Slovensko v staroveku. Rak Budmerice, Budmerice. 280 p.
- Fándly, J. 1978. *Zelinkár*. Osveta, Bratislava. 376 p.
- Fehér, A. 2007. Origin and development of the salt steppes and marshes in SW Slovakia. *Flora Pannonica* 5(2): 67–93.
- Feichtinger, S. 1999. Esztergom megye és környékének flórája. *Az esztergom-vidéki régészeti és történelmi társulat megbízásából. I–XX + 1–146*, Esztergom.
- Feráková, V., Maglocký, Š. & Marhold, K. 2001. Červený zoznam paprad'orastov a semenných rastlín. *Ochr. Prír. (Banská Bystrica)*. 20 Supplement [Baláž, D., Marhold, K. & Urban, P. (eds). *Červený zoznam rastlín a živočíchov Slovenska*]: 44–76.
- Fischer, M. A., Adler, W. & Oswald, K. 2005. *Exkursionsflora für Österreich, Lichtenstein und Südtirol*. 2. verbesserte und erweiterte Aufl. Land Oberösterreich, Biologiezentrum der Oberösterreichischen Landesmuseen, Linz. 1380 p.
- Fusek, G. 1989. Kamenin. In Bialeková, D. (ed.) *Pramene k dejinám osídlenia Slovenska z konca 5. až z 13. storočia I/1*, AÚ SAV, Nitra. p. 255–256.
- Futák, J. 1980. Fytogeografické členenie SSR (1 : 1 000 000). In Mazúr, E. (ed.) *Atlas Slovenskej socialistickej republiky*. SAV, Bratislava. 88 p.
- Gruhlich, V. & Feráková, V. 1999. *Galatella punctata* (Waldst. et Kit.) Ness. In Čerovský, J., Feráková, V., Holub, J., Maglocký, Š. & Procházka, F. *Červená kniha ohrozených a vzácnych druhov rastlín a živočíchov SR a ČR 5, Vyššie rastliny. Príroda*, Bratislava. p. 161.
- Hegi, G. 1975. *Illustrierte Flora von Mittel-Europa*, Band V, Teil 2, Dicotyledones 2. Teil, Leguminosae - Tropaealaceae, Verlag Paul Parey Berlin & Hamburg.
- Hlavaček, A., Jasičová, M. & Zahradníková, K. 1984. *Peucedanum* L. In Bertová L. (ed.) *Flóra Slovenska IV/1*, Bratislava, Veda. p. 336–351.

- Holubičková, B. & Kropáčová, A. 1956. Vegetační poměry okresu Štúrovo. Slovenská akadémia vied, Bratislava. 345 p.
- Cheben, I. 1981. Prieskum dolného Pohronia. In Chropovský, B. (ed.) Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1980. AÚ SAV, Nitra. p. 90–93.
- Jasičová, M. & Zahradníková, K. 1976. Organizácia a metodika mapovania rozšírenia rastlinných druhov v západnej tretine Slovenska. Biológia (Bratislava). 31/1: 74–80.
- Keszei, B. 2000. Az Iván környéki szikes foltok növényzete. Kanitzia 8: 13–18.
- Krippelová, T. 1965. Solňné stepi na Žitnom ostrove. Českoslov. Ochr. Prír. 2: 121–133.
- Krist, V., 1940: Halofytňi vegetace jz. Slovenska a severní části Malé Uherské nížiny. Práce Morav. Přír. Společn., Brno. 12/10: 1–100.
- Launert, E. L. 1981. The Hamlyn guide to edible and Medicinal plants of Britain and Northern Europe. Hamlyn, London. 156 p.
- Marhold, K., Goliašová, K., Hegedúšová, Z. Hodálová, I., Jurkovičová, V., Kmeťová, E., Letz, R., Michalková, E., Mráz, P., Peniašteková, M., Šípošová, H. & Ťavoda, O. 1998. Papraďorasty a semenné rastliny. In Marhold, K. & Hindák, F. (eds.) Zoznam nižších a vyšších rastlín Slovenska. Veda, Bratislava. p. 333–687.
- Michalko, J., Berta, J. & Magic, D. 1986. Geobotanická mapa ČSSR. Slovenská socialistická republika. Veda, Bratislava. p. 168 + 40.
- Moesz, G. 1940. A Kiskunság és a Jászság szikes területének növényzete. Tisia 4: 100–115.
- Molnár, Zs. 1997. Sziki magaskórósok. In Fekete, G., Molnár, Zs. & Horváth, F. (eds.) Magyar Biodiverzítás-monitorozó Rendszer 2 – A magyarországi élőhelyek leírása, határozója és a Nemzeti Élőhely-osztályozási Rendszer. Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest. p. 95–96.
- Molnár, Zs. 1999. Ősi és másodlagos (szikes) puszták a Tiszántúlon. In Füleky, Gy. (ed.) A táj változásai a Kárpát-medencében. GATE, Gödöllő. p. 231–233.
- Molnár, Zs. 2003. Tájörténeti adatok a hazai szikesek növényzetének ismeretéhez. In Tóth, A. (ed.) Ohattól Farkas-szigetig, Természet- és Környezetvédő Tanárok Egyesülete a Alaföldkutatásért Alapítvány. Budapest a Kisújszállás. p. 71–95.
- Molnár, Zs. 2007. Történeti tájökológiai kutatások az Alföldön. Pécs, 2007, 32 p. PhD. értekezés tézisei, depon. in Pécsi Tudományegyetem, Pécs.
- Molnár, Zs. & Borhidi, A. 2003. Hungarian alkali vegetation: Origins, landscape history, syntaxonomy, conservation. Phytocoenologia 33: 377–408.
- Nagy, E. 1988. Kéménd földrajzi nevei. In Liszka, J. (ed.) Új Mindenes Gyűjtemény 7., „Kurtaszoknyás hatfalu”. Madách, Bratislava. p. 73–83.
- Randall, R. E. & Thornton, G. 1996. *Peucedanum officinale* L. – Biological flora of the British Isles. J. Ecol. 84: 475–485.
- Rapaics, R. 1930. Az Újszász–szegedi választóvonal. Föld és Ember, Szeged, 10(1): 1–7.
- Sádovský, M. 2004. Nové poznatky o rozšírení a náčrt cenologických väzieb *Galatella punctata* (Waldst. et Kit.) Nees na Slovensku. Rosalia. 17: 3–12.
- Sádovský, M. & Eliáš, P. ml. 2003. Súčasné poznatky o výskyte *Iris spuria* L. na Slovensku. Ochr. Prír. 26: 5–11.
- Soó, R., 1966. A magyar flóra és vegetáció rendszertani-növényföldrajzi kézikönyve II. Akadémiai Kiadó, Budapest. 655 p.
- Stanová, V. & Valachovič, M. (eds.) 2002. Katalóg biotopov Slovenska. DAPHNE – Inštitút aplikovanej ekológie, Bratislava. 225 p.

- Svobodová, Z. & Řehořek, V. 1985. Súčasný stav flóry a vegetácie Štátnej prírodnej rezervácie Kamenínske slanisko a problematika jeho ochrany. Sprav. Oblast. Podunaj. Múz. Komárno, Sci. Natur. 5: 67–74.
- Svobodová, Z. & Řehořek, V. 1988. Významné lokality slanomilnej vegetácie v okrese Nové Zámky. In Tajcnárová, E. & Muránsky, P. (eds.) Zborník odborných prác V. západoslovenského TOP-u. Zv. IV. Kamenín. KÚŠOP Bratislava. p. 3–21.
- Svobodová, Z. & Řehořek, V. 1992. Príspevok k flóre slanísk Podunajskej nížiny. Spravod. Oblast. Podunaj. Múz. Komárno, Sci. Natur. 10: 49–69.
- Šomšák, L. 1972. Natürliche Phytozönosen des Flusslitorals im Unterlauf der Hron-Flusses. Acta Fac. Rerum Nat. Univ. Comen., Bot. 20: 1–91.
- Tóth, N. 2005. Adatok a sziki kocsord ismeretéhez. Debrecen, 2005, 60 p. Dipl. tézis., msc., depon. in DE TTK Növénytani Tanszék, Debrecen.
- Uphof, J. C. 1959. Dictionary of economic plants. Weinheim, Hafner Publ. Co., New York. 353 p.
- Vágenknecht, V. 1993. Osobitný režim ochrany kosatca pochybného – *Iris spuria*. Msc., p. 8. Depon. in Katedra botaniky FAPZ SPU, Nitra.
- Varga, Z. & Vargáné Sipos, J. 1999. Sziki erdőpuszta-rét (*Peucedano-Asteretum sedifolii* Soó 1947 corr. Borhidi 1996). In Borhidi, A. & Sánta, A. (eds.) Vörös könyv Magyarország növénytársulásairól I.. Természetbúvár Alapítvány Kiadó, Budapest. p. 240–242.
- Vicherek, J. 1973. Die Pflanzengesellschaften der Halophyten und Subhalophytenvegetation der Tschechoslowakei. Vegetace ČSSR, ser. A. 5: 79–90.

došlo 24. 1. 2009

prijaté 11. 6. 2009